

ПРАВОСЛАВНИТЕ МОЛИТВИ В „РИБНИЯ БУКВАР“ НА ПЕТЪР БЕРОН – ДУХОВНА ЦЕННОСТ И НЕМАТЕРИАЛНО НАСЛЕДСТВО

Светла Шапкалова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът е посветен на първия новобългарски учебник на д-р Петър Берон, наречен „Рибен буквар“. В него се коментират молитвените правила като част от православния канон и практическата религиозност. Молитвеното общуване оформя и нравствените ценности, които са част от нематериалното културно наследство. Важна научна задача е да се обясни значението на молитвата за духовното развитие на подрастващата личност. Прави се кратко разясняване на конкретните молитви от учебника като важна християнска практика. Въз основа на изследването са и заключенията относно духовната потребност от присъствието на молитвени формулировки и в съвременното образование.

Ключови думи: духовна ценност, нематериално наследство, Петър Берон, съвременно образование, православни молитви, практическа религиозност, „Рибен буквар“.

Въведение

Според културно-историческото наследство на България „Рибният буквар“ се определя като една от най-значимите книги на Възраждането. Тя е издадена през 1824 г. в гр. Брашов, Австрия, който сега се намира в Румъния. Цялото заглавие е „Буквар с различни поучения, събрани от Петра Х. Беровича, за българските училища“. Книгата е с енциклопедичен характер, защото съдържа знания по български език, физика, биология, аритметика. Обект на настоящото кратко проучване са молитвите, по които се съди за духовните ценности и степента на религиозност на епохата. Има също нравствени поучения, добри съвети, басни и 12 илюстрации на животни.

Когато се коментира „Рибният буквар“, най-често акцентът се поставя на значението му за новобългарския книжовен език, котленския говорим диалект. От образователно естество се изтъква като първия светски учебник. С него се отбелязва цялостната концептуална промяна в българското образование – преминаването от религиозно към светско обучение. Във възпитателно отношение е иновативен от хуманна гледна точка, защото се обявява против физическите наказания. Популяризира уважението към личността и възможността на момичетата да се образуват и подготвят за отговорни майки, смирени съпруги и примерни домакини.

За целите на изследването се ползва оригиналното издание на буквара от 1824 г. в дигитален вид от Глобалната електронна библиотека.¹ Една от широко разпространените заблуди, свързани с името на „Рибния буквар“, е за присъствието на риба на титулната страница. Изображението всъщност е на кит и делфин и се намира на с. 154 и 155 на първото издание.²

Идеята за това кратко проучване идва от юбилейната 200-годишнина от издаването на книгата на д-р Петър Берон. Множество културни събития се провеждат в страната, както и настоящият научен форум, който е подходящо място да се изкаже становище относно втория раздел с молитви в изданието, като част от културното наследство. То е конструирано от изходната позиция на богословското познание, защото молитвената духовна практика е с непреходна религиозна стойност. Изследователската хипотеза се фокусира върху разбирането за православната молитва като важна нравствена ценност с нематериално културно значение. За систематизиране на познанията и онагледяване на изследването са съставени две таблици и една графика.

Изложение

Има личности, които оставят трайна следа след себе си. В културно-просветно отношение историческата наука твърди, че Петър Берон е първият български педагог, който със значимата си ерудиция впечатлява и успява да внедри иновативния метод за учене чрез преподаване. Високо образован, той следва медицина в Хайделберг и Мюнхен, занимава се с философия, естествени науки, химия, физика, математика, астрономия. Енциклопедист, владеещ седем езика. Социална личност, която завещава цялото си имущество за културно-просветни цели. Въвежда обучението на малките ученици чрез взаимоучителния метод. Прозорлив за времето си в методическите си идеи, широко скроен и много духовно извисен човек.²

Петър Берон придобива голяма популярност със своя буквар, защото той е едно много прогресивно издание. Букварът започва с предисловие и по това може да се оприличи на съвременните книги и учебници. В първия раздел читателите се запознават с азбуката, както и се обяснява значението на частите на речта: съществително, глагол, наречие, прилагателно име. Само в тази част произведението има характеристика на реален буквар. Следващите раздели са с различни специфични характеристики. Вторият раздел съдържа молитвите, които наподобяват малък детски православен молитвеник. В третия дял, „Добри съвети“, има препоръки за възпитанието на най-малките деца и за тази цел са включени 64 въпроса, свързани с него. Четвъртият раздел прилича на третия по това, че отново се отнася за възпитанието, но вече на учениците, и е с името „Умни отговори“. Петият и шестият раздел са сходни по съдържание. Те включват басни и истории с

поука. Седмият раздел напомня на енциклопедия. Наречен от Берон „Физически сказания“, той обяснява значението на предмети от бита, животни, растения и особено на такива, които са непознати у нас. Последният, осми, раздел на буквара е посветен на математиката, поради което носи името „Аритметика“.³

Молитвата в православие

След общото представяне на личността на Петър Берон и неговия знаменит „Рибен буквар“ следва да се обясни същинското значение на втория молитвен раздел от произведението. За целите на изследването се представя молитвата от гледна точка на християнския катехизис. Според православната догматика Бог се определя като съвършена личност, но на човека е дадена възможност свободно да общува с Него. Една от двете директни форми на вербална комуникация с Господ е чрез молитвата. Тя се възприема като средство за религиозна вяра, спасителна надежда и израз на Божията любов. Съществува евангелското обещание: „*Каквото поискате от Отца в Мое име, ще го направя, за да се прослави Отца и Сина*“ (Иоан 14:13) [1, 1317].

Най-общото определение за молитвата е разговор на човека с Бога. Чрез нея човек възнася ума и сърцето си към Създателя. Външният израз на молитвата е свързан с благоговейни думи и с подходящи на тях действия. Християнинът има духовна потребност да прославя Господа за Неговите божествени съвършенства; да Му благодари за Неговите благодеяния; да Го моли за своите нужди [2, 115].

Духовно силната и нравствено чиста молитва е свързана с преживяванията на сърцето, което е изцяло отдадено на Бога. Тя се практикува със съсредоточаване на съзнанието и концентрация на ума. Извършва се в пълно упование на Бога и винаги има отговор. Църквата е установила духовни молитвени упражнения, практикувани от времето на първите християни и досега. Чрез тях мисълта се свързва и насочва към Бога и в смирение и тишина се очаква Божият отговор.

За разбиране, осъзнаване и систематизиране на догматичните познания за молитвените различия е съставена конкретната таблица 1.

Таблица 1. Видове молитви

Молитви по форма	Молитви по съдържание	Молитви по същност
външни	частни	действителни
вътрешни	обща	действени

Външната молитвена форма се изразява с думи и е съпроводена с видими действия (кръстене, поклони, коленичене, издигане на ръце). Кръст-

ното знамение при православните християни има конкретна догматична символика: трите свити пръста изразяват Света Троица, двата свити пръста са знак на вярата в двете природи на Исус Христос – божествена и човешка. Само външно изразената молитва, без да е придружена с участие на сърцето, не е угодна на Бога и е безплодна [2, 117]. Исус Христос изказва негодувание срещу лицемерието и осъжда юдейските книжници и фарисеи, които се молят само външно: *„тоя народ се приближава до Мене с устата си и Ме почита с устните си, а сърцето му стои далеч от Мене; ала напразно Ме почита, проповядвайки учения, – заповеди човешки“* (Мат. 15:8 – 9) [1, 1212].

При вътрешната молитва липсват външни действия, защото се извършва само с ум и сърце и е фокусирана върху духовно-нравствена същност. Св. ап. Павел призовава към постоянно пребиваване в такъв вид молитва: *„Непрестанно се молете. За всичко благодарете; защото такава е спрямо вас волята Божия в Христа Исуса“* (1 Сол. 5:17 – 18) [1, 1317]. В повечето случаи при практикуващите вярващи християни външната молитва се съединява с вътрешната. Душата и тялото са тясно свързани едно с друго и съответно силните душевни преживявания се отразяват на лицето: *„Прославете Бога в телата си и в душите си, които са Божии“* (1 Кор. 6:20) [1, 1410].

Втората колона от таблицата посочва, че молитвите по съдържание се разделят на частни и общи. При личните, индивидуални молитви се наблюдава уединяване, но това не означава, че човек се моли само за своите нужди. В християнската догматика ближният е изведен на особено място, затова и много често при частните молитви се включва споменаване и на други хора. При литургийното богослужение хората са заедно и молитвите им се наричат общи. Груповата молитва има способността да сплотява всички участници в нея. Двата вида молитви могат да се извършват навсякъде, независимо от времето и мястото, но е добре да бъдат в молитвения храм, защото това е мястото, определено за общуване с Бога.

Според християнската догматика действителната молитва се постига чрез искрена и силна вяра, без да има и най-малко съмнение в силата на действието ѝ: *„и всичко, що поискате в молитва с вяра, ще получите“* (Мат. 21:22) [1, 1220]. Тази молитва изисква съсредоточеност и устременост към Бога. Исус Христос казва: *„А ти, кога се молиш, влез в скришната си стая и, като си заключиш вратата, помоли се на твоя Отец, Който е на тайно; и твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве“* (Мат. 6:6) [1, 1200]. С кратки думи, настойчиво произнесени, с увереност в действителния ѝ смисъл: *„А кога се молите, не говорете излишно като езичниците; защото те мислят, че в многословието си ще бъдат чути;“*

прочее, не бивайте тям подобни; защото вашият Отец знае, от какво имате нужда, още преди да поискате от Него“ (Мат. 6:7, 8) [1, 1200].

За да се осъзнае същността на молитвата в нейната действителност, всеки човек трябва да се стреми към смирение и да се бори със собствени-те си недостойнства и грехове. В притчата за митаря и фарисея горделиви-ят фарисей излиза от храма осъден, а смиреният грешник – митарят, е оп-равдан (Лука 18:10 – 1).

Религиозната практика на молитвеното осъзнаване е непреходна цен-ност, която е част от нематериалните измерения на културната същност на човека. Тя се свързва с дълбоки сърдечни преживявания, които са важна част от нравствената същност на духовната личност.

Молитвите в „Рибния буквар“

Петър Берон започва раздела с молитви със съвет към всяко дете, че е добре да започва и свършва деня си с духовно молитвено съприживяване. Така съветва и самият св. ап. Павел: *„Непрестанно се молете“* (1 Сол. 5:17) [1, 1457]. Молитвата към Бога е едно постоянно споделяне на всичките жи-тейски притеснения и тревоги. Вярващите хора не могат без молитва, защото това е естествена потребност, която поддържа връзката им с Твореца. При осъзнаването на Божите благодати възниква и потребността от благодарстве-ното признание, че всички земни и небесни придобивки са от Всевишния.

За целите на изследването е направен първи опит да се групират мо-литвите от „Рибния буквар“ в табличен вид (таблица 2).

Таблица 2. Молитвите от „Рибния буквар“

Светоотечески правила	Молитви при различни случаи	Указания за изпълнение на молитвата
„Трисветое“	Преди и след пладнуване	Ежедневно да се четат.
„Утренна“	Преди и след учене	Да се произнасят от момчета.
„Вечерна“	Преди и след сън	Да са гологлави (без шапка).

Първата колона е озаглавена „Светоотечески правила“, защото молит-вените последования в „Рибния буквар“ са по примера, даден от Светите отци на Църквата. Те са подредени в три групи. Започва се с известната молитва „Трисветое“, после са стандартните молитви за всеки православен молитвослов – утринни и вечерни. „Трисветое“ наподобява даденото от Ангела Господен на преп. Пахомий Велики, наречено „Трисвятое“ („Свя-тий Боже... Пресветая Троице... Отче наш... Господи, помилуй“ (12 пъти), „Слава и нине: Приидите поклонимся“ (3 пъти), „Помилуй мя, Боже...“ (Псалом 50), „Верую“ („Символът на вярата“) и след това 100 пъти молит-

вата в изповядване на вярата: „Господи Иисусе Христе, Сине Божий, помилуй мен грешния“.

Във втората колона са поставени молитви при различни случаи. Православните молитвени правила включват няколко задължителни елемента и после всеки християнин се моли според личните си молитвени намерения. В случая Петър Берон преценява, че най-важното за подрастващите е обучението в науките, но и в послушание, което е велика добродетел. Молитвите преди и след учене помагат на децата да осъзнаят предимството и значението на процеса на обучение. Православният катехизис изисква молитва преди и след храна с идеята за благодарност, за да може от ранна възраст да се възприеме постулатът, че всичко в живота става по Божия воля и допущение.

Централно място в молитвите на „Рибния буквар“ заема най-съвършеният образец за молитва – „Отче наш“. Тя е кратка, но съдържателна и обхваща всичко, за което християнинът трябва да се моли. Нарича се „Господня молитва“, защото е дадена от самия Господ Иисус Христос (Мат. 6:9 – 13; Лук. 11:2 – 4). Разделя се на следните части: обръщение, седем прошения и славословие. В обръщението: „*Отче наш, който си на небесата*“, вярващите наричат Бога Отец, поради вярата, че е създател на света и човечеството, и твърдото убеждение, че със страданията си Иисус Христос помирява хората. „*На всички ония, които Го приеха, на вярващите в Неговото име, даде възможност да станат чедо Божи; те не от кръв, ни от похот плътска, нито от похот мъжка, а от Бога се родиха*“ (Йоан 1:12-13) [1, 1297]. Обръщението е „*Отче наш*“, защото християнска любов към ближния е предпоставка вярващите да се молят не само за себе си, но и за другите: „*Моlette се един за друг*“ (Иак. 5:1) [1, 1369]. С думите „*Който си на небесата*“ се изразяват вярата, че Бог е вездесъщ, намира се навсякъде и от него зависи всичко. В думите „*Да дойде Твоето царство*“ под „*Божие царство*“ се разбира благодатното царство: „*правда, мир и радост в Светаго Духа*“ (Рим. 14:1) [1, 1402], което идва за човека вътрешно. „*Царството Божие няма да дойде забелязано, и няма да кажат: ето, тук, или: на там е. Понеже ето царството Божие вътре във вас е*“ (Лука 17:20 – 21) [1, 1284]. С призива „*Да бъде Твоята воля, както на небето, тъй и на земята*“ се измолва Божията воля, да стане, както е угодно на Бога. Абсолютно съвършеният Бог иска „*да се спасят всички човеци и да достигнат до познание на истината*“ (1 Тим. 2:4) [1, 1466]. Изразът „*насъщен хляб*“ има двойствено значение: на духовна и материална храна, осъзнаване на нравствената същност. „*Не само с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божи уста*“ (Мат. 4:4) [1, 1197]. Молитвата е за насъщния хляб само в настоящето, тъй като хората са смъртни, а и материалните грижи често ги отклоняват от служенето на Бога. „*Не се грижете за утре,*

защото утрешния ден сам ще се грижи за своето; доста е на всеки ден злобата му“ (Мат. 6:34) [1, 1201]. „Защото вашият небесен Отец знае, че имате нужда от всичко това“ (Мат. 6:32) [1, 1201]. С „Дългове“ се означават човешките грехове, а „длъжници“ са хората, който са сгрешили пред другите. „Един Бог, един ходатай между Бога и човеците – човекът Христос Иисус, Който отдаде Себе Си откуп за всички“ (1 Тим. 2:5 – 6) [1, 1461]. „Ако някой съгреши, то пред Отца имаме ходатай Иисуса Христа праведника: и Той е омилоствения за нашите грехове, и не само за нашите, но и за греховете на цял свят“ (Иоан 2:1 – 2) [1, 1298]. Необходимо условие, за да се получи прошка от Бога, е да може и да се дава прошка. „Ако е възможно, доколкото зависи от вас, бъдете в мир с всички човеци“ (Рим. 12:18) [1, 1401]. Изкушението са обстоятелства, които водят до извършване на тежък грях или дори до изгубване на вярата, защото: „Цял свят лежи в зло“ (1 Иоан. 5:19) [1, 1384]. Човекът би могъл да е изкушен от други хора, но най-често сам си е виновен. „Никой, когато е в изкушение, да не казва: Бог ме изкушава; защото Бог се от зло не изкушава, а и Сам не изкушава никого“ (Иак. 1:13) [1, 1366]. Бог само изпитва човека, но не го изкушава. Целта е човек да укрепи волята си и да развива нравствени качества. Макар изкушенията да са опасни, те са неизбежни за християнина в земния му живот и са важни, защото служат като средство за неговото усъвършенстване. „Блажен е оня човек, който търпи изкушения, защото, след като бъде изпитан, ще получи венеца на живота, що Господ е обещал на ония, които Го обичат“ (Иак. 1:12) [1, 1366]. В „Господнята молитва“ се измолва от Бога закрила от съблазните, злобата и злото в света: „Намирам у себе си такъв закон, че кога искам да върша доброто, злото стои до мене. Защото с вътрешния си човек намирам услада в закона на моя ум и ме прави пленник на греховния закон, що е в членовете ми. Нещастен аз човек! Кой ще ме избави от тялото на тая смърт? Благодаря на моя Бог чрез Иисуса Христа, нашия Господ“ (Рим. 7:21 – 25) [1, 1397]. Със славословието едновременно се очаква милостинята на Бога, отдава му се синовно уважение, утвърждава се надеждата в Божиата милост. В библейските текстове думата „амин“, от еврейски език אמן, означава „истина е, така да бъде“. Тя показва смирение и съгласие с Божиата воля [2, 120].

Третата колона е свързана с външните правила на църковното благочестие. Мъжът в църковното богослужение е с предимство, идващо от творческото начало. Затова и Петър Берон смята, че момчетата трябва да четат молитвите с необходимото смирение, търпение и послушание. Задължително без шапка, с наведена глава, защото по този начин малките деца осъзнават Божието величие и основна част от образованието е и възпитанието. Ежедневното молитвено общение е свързано с обучение в постоянство и търпение, което води до послушание и смирение. Всички изброени

нравствени добродетели са основополагащи за развитието на личността в християнско естество.

Молитвата в нематериалното културно наследство

Християнската религия учи, че Бог е съвършена личност, с която човек може да общува свободно. Бог изявява волята си пред хората в писмен вид – Библията, или в директно беседване с Него чрез молитвата. В първата форма на комуникация Бог предава на човека Своите закони и му дава възможност свободно да избира дали да ги изпълни, или да ги отхвърли. Вторият директен начин на разговор с Бога е чрез молитвата. Тя се възприема като средство за придобиване на спасителна надежда с упование на Бога и любов към човека [3, 78].

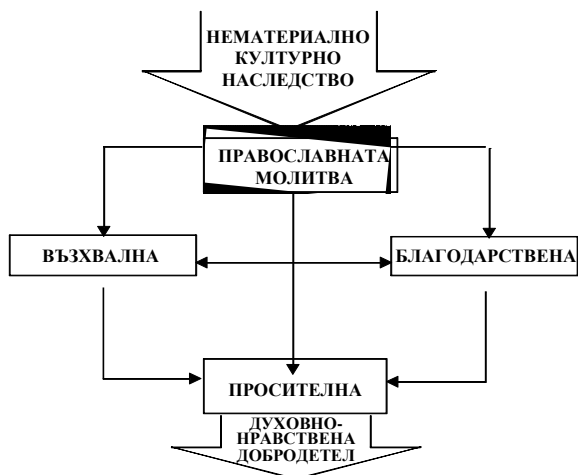
Като ревностно вярващ християнин с духовно благочестие и дълбока почит към Бога, Петър Берон знае, че ако едно дете се научи да се моли, то трайно ще познава Бога с ума и сърцето си. Затова и акцентира в своя буквар на молитвения раздел. Той иска да научи учениците от ранна детска възраст да умеят да прославят Господа за неговите божествени съвършенства; да му благодарят за неговите благоденствия; да го молят за своите нужди. Благодарение на високата си педагогическа ерудиция той се стреми тези молитви да са достъпни за децата и в същото време да са изцяло канонични. Това е причесъщо на голямата му педагогическа иновация, а именно умението да представя сложното богословско естество достъпно и приятно за усвояване от обучаемите, съобразено с техните мисли, чувства и интереси.

В нематериално духовно естество същността на всяка молитва се развива в три посоки: славословене, благодарност и прошение. Всички молитви, включени в Бероновия буквар, съдържат и трите елемента: учениците се обучават първо да прославят Бога, после изразяват своята благодарност към Него и накрая представят земните си желания и потребности. В повечето християнски молитви са включени и трите компонента, като на първо място е възвеличаването на великите дела на Бога. Второто важно нещо е да се благодари за изобилните благодати в земния и небесния живот. Накрая се отправят частните и общите молитви с увереност за тяхното осъществяване, водещо към нравствено съвършенство.

С помощта на диаграма (фиг. 1) може да се онагледят православната молитва като част от културното наследство. Важността ѝ е доказана с поставянето на раздела с молитви на второ място в буквара. Следват се неизменно трите основни компонента на молитвата, според всички правила на молитвениците, и Петър Берон, като православно ограмотен, ги подрежда по догматична важност и установен каноничен ред. В завършена цялост православната молитва представлява духовно-нравствена добродетел с общочовешки характер, независеща от време и пространство. Със

силата на Божието призоваване и под действието на Светия Дух се извършват промени във всички етапи от човешкия живот.

Фиг. 1. Молитвата като нематериално културно наследство

За да се превърне православната молитва в духовно-нравствена добродетел, тя трябва да се произнася с вяра и без никакво съмнение, че ще остане без отговор: „Ако ли някому от вас не достига мъдрост, нека проси от Бога, Който дава на всички щедро и без укор – и ще му се даде. Но да проси с вяра и никак да не се съмнява; защото, който се съмнява, прилича на морска вълна, издигана и размятана на вятъра; такъв човек да не мисли, че ще получи нещо от Господа“ (Иак. 1:5 – 7) [1, 1367].

Заклучение

„Рибният буквар“ е педагогическо явление без ограничение във времето, което продължава научно да се изследва. То продължава да удивлява със своя приносен характер не само за българската образователна система, но и за световната педагогическа мисъл. Учебникът притежава иновативна концептуална мисъл и е актуален и за съвременната образователна система със своята енциклопедичност и в същото време възрастова достъпност. Постоянно се определя като издание, което дава тласък от религиозното към светското, но в същото време популяризира идеята, че всяко добро дело идва от Бога.

Петър Берон добавя в своя раздел детска молитва, която сам съставя и която може да се използва и в съвременното образование. По това може да се сравни само с великия Блез Паскал, който съставя забележителната мо-

литва, актуална за всеки вярващ: „Господи, помогни ми да върша големите неща така, сякаш са малки, като ги върши с Твоята сила; и малките неща така, сякаш са големи, като ги върши в Твоето име“.

Присъствието на раздела с молитви в „Рибния буквар“ доказва, че в молитвеното единение с Бога духовно практикуващите обучаеми напредват еднакво бързо в научното знание и в духовното познание, по измолената от Бога благодат: „Каквото поискате от Отца в Мое име, ще го направя, за да се прослави Отца и Сина“ (Иоан 14:13) [1, 1317].

Бележки

- ¹ <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/34412> (04.07.2024).
- ² [https://bg.wikipedia.org/wiki/Петър_Берон_\(просветител\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/Петър_Берон_(просветител)) (04.07.2024).
- ³ https://www.actualno.com/curious/znaete-li-zashto-uchebnikyt-na-petyr-beron-se-naricha-riben-bukvar-news_1796724.html#google_vignette (04.07.2024).

References/Литература

1. **Bibliia**. Izdava Svetiia Sinod na Bylgarskata Pravoslavna Cyrkva. Sofiia, 1998. 1511 s.
[**Библия**. Издава Светият Синод на Българската Православна Църква. София, 1998. 1511 с.]
2. **Коев**, Татъ, Georgi **Bakalov**. Hristiianski spravochnik. Sofiia: Anubis, 2001. 250 s.
[**Коев**, Татъ, Георги, **Бакалов**. Християнски справочник. София: Анубис, 2001. 250 с.]
3. **Shapkalova**, Svetla. Istoriia na religiite. Sofiia: Za bukвите – O pismeneh, 2023. 196 s.
[**Шапкалова**, Светла. История на религиите. София: За буквите – О писменехъ, 2023. 196 с.]

За автора

Светла Шапкалова е теолог, д-р, гл. асистент по религия в УниБИТ, София. Основател и член на УС на Българския форум за междурелигиозен диалог и сътрудничество. Има многобройни публикации в областта на религиозната педагогика и систематичното богословие.

За контакт с автора: s.shapkalova@unibit.bg

**THE ORTHODOX PRAYERS IN PETER BERON'S "FISH PRIMER" –
SPIRITUAL VALUE AND INTANGIBLE HERITAGE**

Svetla Shapkalova

University of Library Studies and Informational Technologies

Abstract: The report is dedicated to the first new Bulgarian textbook by Dr. Petar Beron, called "Fish Primer". It comments on prayer rules as part of the Orthodox canon and practical religiosity. Prayer communication also shapes moral values, which are part of the intangible cultural heritage. An important scientific task is to explain the importance of prayer for the spiritual development of the adolescent personality. A brief explanation of the specific prayers from the textbook is made, as an important Christian practice. Based on the research, the conclusions regarding the spiritual necessity of the presence of prayer formulations in modern education are also based.

Keywords: spiritual value, intangible heritage, Peter Beron, modern education, Orthodox prayers, practical religiosity, "Fish Primer".

About the Author

Svetla Shapkalova, Dr., is an Orthodox theologian and religious educator. She is working as a Chief Asst. Professor of Religion at the State University of Library Studies and IT (Sofia), co-founder and Board member of the Bulgarian Forum for Inter-Religious Dialogue and Partnership.

За контакт с автора: s.shapkalova@unibit.bg